

מִי כְּמִכָּה לְתוֹרָה וּלְמוֹעֲדִים

כַּרְדָּא': בְּרֵאשִׁית שְׁמוֹת

קֶנְטֶרֶס טִיוֹטָה לְהַעֲרוֹת

(מֵהַדוֹרֶת סֵפֶר שְׁלִישִׁית)

"מִי כְּמִכָּה בְּאֵלֶם ה' מִי כְּמִכָּה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ
נִוְרָא תְּהִלַּת עֲשֵׂה פֶּלֶא. נְטִיתָ יִמִּינְךָ" (שְׁמוֹת טו יא-יב)
"מִי כְּמִכָּה בַּעַל גְּבוּרֹת" (תְּפִלַּת עֲמִידָה)

מִיכָה בֶן מֶרְדַּכִּי הַלֵּוִי רִזְאֵל-רִזְזֶלָר

עִם

הַעֲרוֹת הַנֶּאֱדָר בְּקֹדֶשׁ לְבִנֵי הָרֶב יְהוּדָה מֶרְדַּכִּי הַלֵּוִי יַחֲוִי
וְחֻדוּשֵׁי הַנִּוְרָא תְּהִלַּת לְבִנֵי הָרֶב אֶהֱרֹן יוֹסֵף הַלֵּוִי יַחֲוִי
וְהָאֲרוֹת הָעֲשֵׂה פֶּלֶא לְבִנֵי בְכוּרֵי הָרֶב יוֹנָתָן עֲדֵי הַלֵּוִי יַחֲוִי
וְנִצּוּצוֹת הַנְּטִיתָ יִמִּינְךָ לְחֻתְנִי יוֹנָתָן וְנֶ-לְוִיָּאן יַחֲוִי
וְעִם

בַּעַל גְּבוּרֹת הַכּוֹלֵל תּוֹסֵפוֹת שֶׁל מוֹרֵי וּשְׁל חֲבֵרֵי יִצְחָק

זְכַנִּי הַשִּׁי"ת בְּטוֹבוֹ וּבְחֶסֶדּוֹ לְהוֹצִיאוֹ בְּשָׁנָה
תְּשַׁפִּי"א לַפִּי"ק (2021 לְמִנְיָנָם)

תכן ענינים

9 על כתיבת ספר זה

9

1. בראשית

13

13

13

13

14

15

15

15

16

17

17

20

21

22

23

24

24

25

26

26

28

28

29

31

33

33

33

34

36

37

41

44

44

45

47

48

48

50

51

51

51

53

54

60

61

62

63

64

65

66

יצירתיות פתחונה אלקית
עקר הבריאה כמשהו רוחני
פריה ורביה ו"התפוצצות האכלוסים"
מצות פרו ורבו וכת
על החריצות
עבודת לשון הקדש ושמירתה
כמה עצים היו "בתוך הגן"?
על חשיבות המלה "לא"
עץ הדעת והאפשרות לבחור בכרת
"מות תמות" כמצין כרת
דרושים: בני זוג עם חסרונות
אבותיה של זוגתי
הכניסה לפרדס והאשה
נשואי הבן עוזרים להורים
אשה ואיש – ריב ושלום בית
שליטת האיש באשה כהמלצה
עצבות כעצלות ו"כתכנון משפחה"
הנשואים הם מות למלאך המות
הגרש מגן עדן
להיות שתף של הקב"ה
ההפיכה ההדרגתית של אדם דתי לחלוני
עניו של קין: כרת
מתחילים מהתחלה

1.2 נח

33

33

33

34

36

37

41

44

44

45

47

48

48

50

51

51

51

53

54

60

61

62

63

64

65

66

נח ונשואי תינוקות
נח וההתרחקות מן הרשעים
מי שפרע ממי שלא עמד בדבורו
זנות כעבודה זרה והמומר לעברה אחת
המומר לעברה אחת כעובד עבודה זרה
מס "פרוגרסיבי" ומדינת ה"רנחה" והמבול
צניעות מנח
תבת המשפחה
דור המבול טבע בצדק הטבוע בעולם
צליל השין השמאלית
שבע מצות בני נח וממלכת הפהנים
ברית הקשת בענן והתחייבותנו לפריה ורביה
תקומת ההתנגדות לפריה ורביה
ברכתו של יפת
שרטוט ראשון של גבולות הארץ
מגדל בבל הדמוקרטי
"חפש, שוין ואחנה" בבל
מגדל בבל והחלונות כעבודה זרה
מסי הדמוקרטיה כתקרב עבודה זרה
השתתפות בבחירות ל"כנסת המינים"
נציגי הדתיים ב"כנסת המינים"
יחס האסלם והנצרות לדמוקרטיה
מדוע החלטת הלמד באוניברסיטא?
הדמוקרטיה כרודנות
הדמוקרטיה כגורם לשואה

הדמוקרטיה ויחסה לאסלם ולנצרות
פצצת האטום נגד המשטר המלוכני
הדרך האחת הנכונה לדת
הרס הלשון בדמוקרטיה
הוראת שפות זרות בדמוקרטיה

1.3 לך לך

הגית דלת דגושה ורפה, ועברה גוררת עברה
אברהם וגלוי המשכיות המשפחה
על הקשי במגורי צדיקים ורשעים יחדו
בפרח רשעים כמו עשב – על שהיו הגמול
סוציאליזם – חטאם של אנשי סדם
הסוציאליזם כעבודה זרה
המרה לעברה אחת כעבודה זרה לבן נח
צאצאי העקרה
האמרה כחתוך
ברית המילה והכרתת עשרת השבטים
השקיעה ההדרגתית של עשרת השבטים

1.4 וירא

על שתפות בנהול
הזדקנות הגבר
גורל הצדיקים המערבים עם הרשעים
הצדיקים הגמורים והקשיה על אברהם
"מקד היא אובדת" – ומדוע לוט לא?
ענש קבוצי בבית דין של מטה
על גורל הצדיקים, הי"ד, בשואה
הבטה אחורה והתפוך ב"ספול" הפסיכולוגי
אבותי מצד אמי מורתי
ביאת היהודים הספרדים לאמסטרדם
מעשה הכרכרה וסבי הגדול יצחק יוסף הלוי
הספד לאמא
על החרבן שאחרי דמוקרטיה סוציאליסטית
על ההשכמה בבקר
על הפרת כמות מדי
קבלת מתנות ממומר לעברה אחת
עקדת יצחק כמצוה הבאה בעברה
מצות ה' כבאה בעברה ואור החיים הקדוש

1.5 תיי שרה

על הגיל שבו מגיעה האשה לשיא יפיה
מחיר השוק לעמת הפקעת מחירים
ברכת הבנים
קבלת צה ממי שאינה מקימה בעצמו
האפשר להתחתן עם אשה סומא וחגרת?
בחירת בן הזוג באמונה ולא בידיעה
תכונות החתן שהן תנאי הכרחי לשדוך
תכונות הכלה שהן תנאי הכרחי לשדוך
על הבינה היתרה
מדריך התנועות וצלילי התנועות
חק ההברות והתנועות
שנויי תנועות מרבים עם התרחקות הטעם
שנויי תנועות בריבים ובנסמך במדגם מיצג
בגנות הגרושים
יש נשואים אחרי נשואים

1.6 תולדות

מצוה בעברה: דחית נשואים בשביל הזוג

על הקנאה
 217 דתיות המדענים בדת החלוניות
 218 גיל נשואי ער, אונן ופרץ
 220 "עיני ה' צפות רעים וטובים"
 221 ענשו של יהודה
 221 יהודה ועשרת הרוגי מלכות
 222 כפרה אחרת של מכירת יוסף הצדיק
 223 עוד שתי כפרות של מכירת יוסף הצדיק
 224 גלות מצרים כענש על מכירת יוסף
 224 רבינו פחגי ועשרת הרוגי מלכות
 225 הפמיניזם והנשים בפרשה
 226 הפמיניזם – או, האשה אינה יכולה לשלט
 227 בַּחֲבֵרָה בלי להחריבה
 230 הגברים שהאשה הפמיניסטית נעזרת בהם
 231 "לא פסק" – היתכן?
 232 דיוקן אביו והכלמה חנוכית
 232 להיכן נס יוסף הצדיק?
 233 פתרון החלום פנבואה המגשימה עצמה
 233 על ההשתדלות
 234 חג יום-ההולדת – עוד חג חלוני
 235

1.9.1 חֲנֻכָּה
 237 הגזרה על הנשואים
 237 גיל הנשואים וחקיקה דתית חלונית
 243 ההנחה הנמוכה של גרות חֲנֻכָּה

1.10 מִקֵּץ
 244 החלום בדת והנחוש בחלום בעבודה זרה
 244 הקשר בין החלום לבין המציאות לפי הדת
 246 תפיסת החלום על ידי הדמיות בפרשה
 247 הנחוש בחלומות בעבודה זרה
 247 החרטמים כמנחשים בחלומות
 248 כתיבת מלים לועזיות בעברית והדגש הקל
 249 החק הפשוט של הדגש הקל
 251 הרבונות על שפה ושנוי שמות פרטיים
 253 אותיות אֶהְיֶה כעצורים וכאמות קריאה
 253 האיש ואשתו בונים זה את זה
 257 אתריות אישית של אדם והסוציולוגיה
 258 התנכרות גוררת התנכרות
 259 הענשת האחים על ידי יוסף
 259 קללת בְּנִימִן

1.11 וַיִּגַּשׁ
 261 אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם
 261 האסור על העצבות ועבודתה
 263 כמה שנות רעב היו?
 264 למה לא האמין יעקב אבינו?
 264 החלום האלקי
 265 עגול מן התורה מנין
 269 עליתתה ונפילתתה של האמפריה המצרית

1.12 וַיַּחֲדֵךְ
 271 היהודי החרדי הראשון
 271 "והנה השמש והירח" – מי השתחוה למי?
 272 להשמר מבלבולי העולם הזה
 272 אהבת ארץ ישראל של יוסף הצדיק
 273 מלוכה או דמוקרציה, מה עדיף?

140 החלשות הטבעים ושנוי הדורות?
 141 העבודה הזרה של שתי הרשיות
 142 רבקה ועבודת הדמוקרציה בשתוף
 143 השתפות המנצחת
 143 גבולות ארץ ישראל המבטחת
 143 פיוס בן-הזוג בדבורים מתוקים
 144 העשר כברכת ה'
 144 שלוח עם אורח
 145 דחית נשואי יעקב ועשו לגיל ארבעים
 145 שוין האיש והאשה בצדיקות
 146 אמתתו של יעקב אבינו
 148 עם ישראל כממלכת כהנים לאמות העולם
 149 בן העם הנבחר
 150 חיים בלי נכדים
 150 מצוה בעברה: למוד תורה ופריה ורביה
 151 מצוה בעברה ור' צדוק הפהן מלובלין
 151 רש"י: כבוד הורים מחיב מגורים לידם

1.7 וַיֵּצֵא
 152 אי-השוויון כערך
 152 עליונות הרוח על החמר בתולדות העמים
 153 ראשי תבות מתרים מן התורה?
 153 קללת כענן וכוש וברכת לבן
 156 כחו של יעקב
 158 למי נתונה אהבת הגבר?
 159 בחירת אשה על פי יפיה
 159 "החלטתי: בלי ילדים", ר"ל
 161 מי צדק, רחל או יעקב? ועל הזוגיות
 161 סוד הזוג: השלמה
 162 לשון הרע ופגיעתה
 163 התיצעות הבעל עם האשה
 163 עֶשֶׂר ההחלפות של לבן
 164 "בלגז, תמימות תזכר" וסלוק החכמה מיעקב
 164 האם השתבשה הארמית מלשון הקדש?
 165 מקור הדמיון בין השפות לפי נעם חומסקי
 184 התננות התנועה מהעברית לארמית
 185 התננות היידיש מהגרמנית
 192 התננות האנגלית מגרמנית ומוצא השפות
 196 צליל השוא-נע כצליל הגניחה
 201 כתיבת השוא הנע
 203 מלים עצלניות והתננות התנועה בישראלית
 204

1.8 וַיִּשְׁלַח
 207 "מתוך חבתן לפנינו מונה אתם כל שעה"
 207 אבותי מצד אבי מורי
 207 מרוץ הלפיד
 209 מצוה-הבאה-בעברה ומניעת דינה מעשו
 210 מקור העשר
 211 מי שקורא חתין האין
 211 "בלגז, תמימות תזכר" ויעקב ועשו
 212 הדגש החזק והגניזתו
 213 קניית חלקת שדה עם בית בארץ ישראל
 214 המצוה להשיא בניו, ויעקב אבינו

1.9 וַיֵּשֶׁב
 216 על סמכיות האב
 216

מקור החיות של עמלק ושל הדמוקרציה 331
צבא של גבורים ויראי חטא יכול לכשופים 332
עמלק וישמעאל 332
הרקח כפתח הפה 333

2.4.1 ט"ו בשבט..... 334

חג הט"ו בשבט החלוני-דמוקרצי 334
חג ט"ו בשבט ודת שתוף ה' והדמוקרציה 335
נטיעת עצי סרק וגזלת הארץ מעם ישראל 336

2.5 יתרו..... 339

פרופסור דוקטור 339
האם גרש משה רבינו את צפרה? 339
החלוניות כעבודה הזרה של שתי רשיות 340
מנוי השופטים 342
העשירים שונאים בצע 342
מתי בא יתרו, נצצתו 343
השכמה מביאה לידי עליה 344
"תאמר" – רך, "תגיד" – קשה 344
ממלכת כהנים וגוי קדוש: וכוח עם נוצרים 347
השנאת הנצרות והחלוניות 348
השנאת הנצרות והאסלם לחלוניות-ראיות 352
מדה טובה אינה יתרה על מדת פרענות 352
לא לא לא! 354

2.6 משפטים..... 355

עבדות בדת ה' ועבדות לדת הדמוקרציה 355
מה החפזון לשחרר את האמה בסמנים? 356
הכאה חנוכית של ילדים 356
הכאה חנוכית כהסבר ולא כענש 361
הכאה חנוכית ודת שתוף ה' והדמוקרציה 361
היש בסיס הלכתי לאסר הכאה חנוכית? 363
הכלמה חנוכית מתרת 364
מדה כנגד מדה כבסיס לענישה 366
על התאכזרות לבעלי חיים וצמחוניות 367
השטרקמל ומדרג הבריאה הבלתי שיוני 367
"הרב" הדמוקרצי: אחרי מעוטים לרעות 368
עבודה זרה ועקרות 369
"רצועת עזה" וארץ ישראל המבטחת 370
לעשות בלי להבין? 370

2.7 תרומה..... 372

בית המקדש כמעורר רוחניות ושמחה 372
הכרובים בקדש הקדשים – אנדרטה לאב 372
ולאם במשפחה היהודית 372
הדו-תנועה והצירה והיזד והיו 376
הדו-תנועה וצליל הפתח הגנוב 381
הראיה לסדר הגוי הצלילים בפתח גנוב 383
הראיה שפתח גנוב הוא חלק מדו-תנועה 384
רמת המסוי המתרת 385
ההמנעות מכספי דמוקרציה גזולים 390
"הגנוב מן הגנוב"? או: "הגנוב עם הגנוב"? 391
משל מגדל הקביות 394
לקיחת כספי מדינה כמצוה הבאה בעברה 394
מעשה בשנים עשר סדורים גזולים 395
יש יאוש 396
שלא להחזיק ידי עוברי עברה 396
מעשה בגן משחקים גזול 396

276

הנשואים כגדר לעריות 276
שמירת השפה תביא את הגאולה 276
שנונים וכנונים של שמות 279
נס הדתיות 280
ארוח עמים והוצאתם 280
פריה ורביה ונפילת מצרים לחלוניות 281
הדמוקרציה מתחכמת לנו 282
הגדול בעסקי הדמוקרציה – הפט כלכלי 283
הגדול בעסקי הדמוקרציה – הפט דתי 284
"השרות הלאומי" כפלחן בדת הדמוקרציה 285
"שרות לאומי" בעסקים גזולים על ידי המדינה 288
"שו"ת לאומי": הבת בשמד "שרות לאומי" 290
השרות הצבאי כפלחן דתי 294
הצבא האמתי הקטן והיעיל 299
גזרת הגרושים 299
שרות בצבא ה' 299
אלקי המשפחה 300
המשפחה ודת ה' 303
לבוש חשוף והדוק והחלוניות 304
שבעת הסרובים של משה רבינו 305
חרון האף והשמו 305
היחס לתינוק חדש 306
שלטון הדת כתנאי לשגשוג עם ישראל 306

2.2 נארא..... 308

שנים מקרא ואחד תרגום וההסטוריונים 308
על הפשוט ככשוף הנפש 308
הספול הפסיכולוגי של ת' ו-ש' 311
היתן פרעה את הדין גם על חלול דברו? 312
אלהי החלונים 313
מגפת השחין ומות החרטמים 314

2.3 בא..... 315

חלול הדבור וההתעללות בפרעה 315
חנוך הנכדים 315
שמחת החג לפי הדת ולפי החלונים 315
מין דקדוקי סתמי 316
חלשתו של פרעה 318
הכרת כפיסיקה ואליעזר בן יהודה 318
הצלה מכרת על ידי עזיבת היהדות 319
מכת בכורות כנס נסתר 320
האם בושח לנאף? 321
גדול חיות מחמד במקום ילדים 322
עשר שמור לבעליו לרעתו – אחרי מותו 322
עשר שמור לבעליו לטובתו 323
מי שברך לחילי ישראל 323
שיון בחק ליהודים וללא-יהודים שבארץ 324

2.4 בשלח..... 325

השרדות הטובים בעם היהודי 325
צדיקים במיתות קרניים חיים – ניוסף 326
גדל הצבא במלוכה ובדמוקרציה 326
על צליל האלף והעין המנקדים בשוא-נח 327
האמונה שיהיה טוב 328
הפסיכולוגיה היהודית תחלתה מרה 328
מצות תחום השבת ומגורים חמולתיים 331

- ה"כתיב המלא" ככתיב שגוי
 450 ההכרעה בדבר הכתיב המקראי המחייב
 452 נקוד של "שאתה" וכלל ההכרעה השלישי
 454 ניון לשוני במקרא: ש-, מ-, ל-, מה, ה-, זה
 455 ניון מלים נוספות בעברית מקראית
 459 "שתיים" והתנגדות מלים לפני מתן תורה
 461 ניון שין לסמך ותו לטות בלשון חכמים
 463 נקוד וכתיב בספר זה: "הנקוד המזערי"
 466 כל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין
 469
- 2.11 פקודי
 471 כיצד לממן את בית המקדש השלישי
 471
- 2.11.1 החדש
 472 המגורים באחזת המשפחה
 472
3. ויקרא
 473 הקרבת קרבן שלא מן הגזל
 473 לבן רך ומתוק – שחור קשה וזמר
 473 שחור קשה וזמר – טעם נוסף למנהגי פסח
 476 עדות אישית: מצות ושקדים מרים כל השנה
 477
 478 הבסיס למעלת שחור קשה וזמר
 478 החטא והקרבן המכפר עליו
 480 צלילי הקמץ והפתח
 482 צלילי החולם והקמץ
 485 צלילי השורוק והקבוץ
 485 עקרון האלף-בית היחודי
- 3.2 צו
 492 חנוך הכהנים לימין
 492 הקמץ ב"קדשים"
 492 החטף-קמץ כנקוד שגוי
 499 הקמץ בתחלית שלפני חטף-קמץ
 503 תופעת ההקטמעות הלשונית בעברית
 505 הקמץ ב"כל" שאינו מחבר במקף
 506 הקמץ ב"פגש"ד
 506 הקמץ בבנין הפעל
 508 התנגדות הקמץ בהפעל לקבוץ
 509 הקמץ ב"מחרת"
 512 הקמץ ב"ארה-לי"
 513 סמנים שונים למתגים עם תפקידים שונים
 513 תפקיד הדקדקן הלשוני
 513 ון להדגשת הפתיחה
 514 קזוז עברות כנגד מצות ואכילת שלמים
 514 עבודת המלך והשמש אז והיום
- 3.2.1 פסח
 516 חג הפסח כחג חמולתי ומצות הצפיפות
 516 על טעם המצות, המרור, והפלי שאינו נא
 516 שתית יין מזוג
 517 על המרור ומרירות החזרת
 518 על טעמה של בדיקת חמץ
 520 ספור יציאת מצרים כל הלילה?
 521 הרשע – מומר לעברה אחת
 523 מי צריך לפתח לשאינו יודע לשאל?
 524 מי היא שעמד/ה לאבותינו ולנו?
 524

- כספי הדמוקרציה הגזולים כתקרבת עבודה
 397 זרה
- 2.8 תצנה
 398 התקן לבגוד
 398 הפניות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין
- 2.8.1 זכור
 399 כיצד מוחים את זכר עמלק?
 399 המקור ל"זכר" – ספר "מעשה רב"
 400 קריאת פרשת זכור בשגיאות שלך ונקא?
 401 מדוע נכשל שאול במשימתו?
 404 ראש המשפחה
 405 מהו המות המר ביותר?
 405
- 2.8.2 פורים
 406 סעדתו של אותו רשע
 406 האם אשה חייבת לצית לבעלה?
 408 איזהו חכם? הלומד מכל אדם, ואחשוורוש
 409 חסר החיוניות של עמלק
 410 המן – וגוי מומר לעברה אחת
 412 נסחים דחויים ושגויים בקריאת המגלה
 414 ממקום אחר?
 414 בורא רפואות קדם שיביא המכות
 414 מי הכריע את המן?
 415 קבלת התורה בפורים – בלי מחלקת
 415 מרדכי ואסתר ומצוה הבאה בעברה
 415 ירושלים, ושאר דרגות ישוב העולם
 415 מצות חנוך הילדים למקרא מגלה
 416 עשרת הבטלנים
 416 שכרות בפורים
 417 שתי שמחות שהן אחת
 417 כמה ימים הם "קדם לפסח שלשים יום"?
- 2.9 כי תשא
 420 גיל הגיוס לצבא
 420 על אמונות ויצירתיות אמתיים ולמידה
 420 כרת על חלול שבת – והציזנים
 421 הפגרת – עוד שלולית אחת
 423 חטא העגל כפתחון פה לבעלי תשובה
 423 אהרן הפהן וחטא העגל
 424 חטא העגל כחטא האלהת אדם
 425 חטא העגל כעבודה זרה
 425 נס הלחות
 427 תורה משמים
 428 תורת הנפש הדו-חלקית, כתורה יהודית
 428 שבירת הלחות כמצוה הבאה בעברה
 438 "מלא"ו" כחנוך
 438 שימת שמו על ספרו
 439 מה בין לחות ראשונים ושניים?
 439 הבהרת שכן המצות בלחות השניים
 441
- 2.10 ויקהל
 443 בנית בית המקדש מכסף שאינו גזול
 443 המצוה לא לעשות "סוף-שבוע" ארץ
 443 איך בונים בית?
 444 האם חטאו הנשיאים בנדבתם?
 445 צלילי החיריק והחריקון
 448

תשובות של פוסקים בענין שביתת פועלים 573
 חשבתה וכפרתה 578
 האם יש מי שיכול להוכיח? וכן עזאי 578
 הנחוש: דחית השכל כעבודה זרה 581
 "פאות" כמבחינות בין איש לאשה 582
 האוב – עוד פשוף שאין בו ממש 582
 ואולי בכל זאת יש בפשוף ממש? 584

3.8 אמר..... 586

על גלוח הזקן וכרת 586
 שש הדרגות פנשים 586
 ערוה חדשה של דת החלוניות – הנערה 588
 יהודי אינו יכול להמלט מדינו בעם אחר 589
 המיתה מתחילה מרגע ההתחייבות בכרת 589
 אפלו בעל חיים אינו שלם בלי חנוך 589

3.9 בהר..... 590

מגורים משפחתיים כמטרת היובל 590
 "מצוה לדור במקום אבותיו" – מקורות 591
 הרצון האמתי ומגורים ליד ההורים 593
 ועוד על השיון הקמרי והצופרים והעצבות 593
 חלקת הארץ לצמיתות 595

3.10 בחקתי..... 596

שהיהודים עמלים בתורה, כחק טבע 596
 "הדרך השלישית" כעבודה זרה 596
 החלוניות וחלשתה בחנוך 596
 עבודת השמש, האם נעלמה היום? 597
 ההתמוססות לאין ככרת 599
 האיש שנה יותר מהאשה 599

4. במדבר..... 602

בני האשה מתחסיים על משפחת בעלה 602
 גיל 18 לחפה כגיל אחרון 602
 הרמב"ם נגד נשואים בגיל 13? 605
 נשואים בגיל שלש ללא-יהודיות 605
 "אשר בשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג כ) 608
 גיל הלדה המקדם ביותר 614
 רק מגיל עשרים שנה נמעלה יוצאים לצבא 615
 החניה השבטית והחמולתית של העם 615
 השכר על פריה ורביה 616
 האם הפריה ורביה של אדם תלויה בו? 617
 קדימות בעליה לתורה ומנן 619
 אבדן הבכורה 619
 הפריה ורביה של משפחות הלויים ושכרה 619
 כרת כמיתה בידי שמים 620

4.1.1 שבועות..... 622

ארוסי עם ישראל לה' כבנין אב 622
 המצוה לגור בארץ ישראל וחשמד החלוני 622
 האי-שיון שבשפע 624
 החסד שבהסכמה 624

4.2 נשא..... 626

ועוד על הפריה ורביה של הלויים ושכרה 626
 אלעזר – ומצוה גוררת מצוה 626
 הפקוק על הספירה וגורליותה 628

להפסיק הכל באמצע – ולהגאל 526
 חג החרות 526
 חזון העצמות היבשות היום 527
 סדר הפרשיות של ח' ימי הפסח 528

3.2.2 ספירת העמר..... 529

מצוה הבאה בעברה, רבי עקיבא ותלמידיו 529
 מצות תלמוד תורה והעסוק בפריה ורביה 530
 ספירת העמר לנשים 531

3.3 שמיני..... 533

חטא העגל ובני אהרן 533
 גמול ה' אינו תלוי בדעתו של אדם 534
 החובה להבין את הצדק לפיו מנהל עולמנו 534
 "איזו אשה הוגנת לנו?" ובחירת בן זוג 535
 הבדלה והולדת זכרים 536
 ברפת עבד אדם 536
 מקום הריב בנשואים מאשרים 537
 האם נענשה מיכל? 539

3.4 תזריע..... 541

להבדיל בין גדול זכרים ונקבות כבר מלדה 541
 זהו חולים מדבקים וההשמות מהם 541

3.5 מצרע..... 542

ישור המצרע לזמן 542
 מיתה בשעת הלדה, ר"ל 542

3.5.1 יום השואה והגבורה..... 543

יום השואה והגבורה כחג דתי חלוני 543

3.5.2 יום הזכרון לחללי צה"ל..... 547

ההשתחוויה והפסילים שהתחפשו 547
 עקר המאבק על קיומנו קמרי או רוחני? 548

3.5.3 יום העצמאות..... 550

האם להוסיף את חג יום העצמאות? 550
 אין לך קץ מגלה מזה? 551
 בתי הספר של המדינה קוברים ילדים? 551
 יום השנה לדמוקרציה – יום העצמות 552
 מי היה חוזה המדינה? 557

3.6 אחרי מות..... 559

שתי מיתות באדם 559
 היכן דבר ה'? 559
 על טעמי העריות 559
 האם ילדים "חד-הוריים" הם בני קימה? 562
 משפט שלמה וילדים "חד-הוריים" 564
 נשואי בני דדים עדיפים 564
 התאווה למשכב זכור ותרופתה 565

3.7 קדשים..... 567

תפלה אישית כתחליף לתפלה בנסח קבוע 567
 ועוד על ישור המחשבות לפי התפלה 567
 קדשה ויראת הורים 569
 אביך ושבתי 570
 השביתה כגזל 570

הכרת בעולם הבא
הצלם בהיכל
704 המסלמים בהר הבית
704 האסלם אינו עבודה זרה – הסכמות
706 האם נשחט היצר לעבודה זרה?
707 שחיתת היצר לעבודה זרה והחלכה
711
712

4.7.2 בין המצרים

713 הכאה חנוכית בימי בין המצרים
713 ההתר להיות מלכלך
714

4.8 פינחס

715 שפוע המצות ומניית בני ישראל
715 העבודה הזרה מביאה מות לעולם
716 הקיו בנות צלפחד פמיניסטיות?
716 הקבוץ לעבודה זרה
716 אליהו אינו קנאי יחסית לה'
718 הסבר חשבון הכרת לאלהו
719 בצוע הכרת תוך ארבעה דורות – ויהוא
720 מתר לומר, "טל קורה מבין עיניך"?
721

9.4 מטות

723 האשה ברשות אביה או בעלה
723 קדשים וקדשות – חזון התורה החלונית
724 הפרת נדרים בהסכמת האשה
724 הגיוס לצבא לפי הדת
725 המצוה לכעס
727 הכעס והגדוי
730 הבסיס החמרי לגדול הילדים
730 מי מבני גד וראובן התגייס לכבש הארץ?
731

4.10 מסעי

732 ההתנחלות בארץ ומגורים חמולתיים
732 "רצועת עזה" והגבול הדרומי של הארץ
733 ענש המאסר לרוצח בשגגה
734 המשפט הוא בידי האדם הפשוט
735 "הלאמת" התביעה והסכול המקד
736

738 5. דברים

738 תן חלקנו בתורתך: חלקי הדבור והכתיבה
739 "טל קורה": בל נשא על שפתינו דבור קזה
740 לשון סגי נהור מן התורה מניין?

5.1.1 ט' באב

741 תשעה באב הוא גם יום השואה הנכון
741 מפני גלוי עריות חרבה שלה
741 שנאת חנם וחרבן בית המקדש
743 אהבת חנם ובנין בית המקדש
744 שנאת חנם וקמצא ובר קמצא
745 הלקח ממעשה קמצא ובר-קמצא
745 דת העצבות ומניעת נשואים בזמנם
746 קוים סותרים בדמות איוב

5.2 נאתחנן

748 אעברה – הגית עין בשוא-נח באמצע מלה
748 "עבר" ו"התעבר" – משמעויות הפוכות
749 לא לגור בארץ ישראל, כענש

628 המצוה לקנא לבן זוגו
630 האפי האישי של יצר הרע והנשואים
631 מצות ה' כמצוה הבאה בעברה
632 מי יתן שם לבן: האב, האם? רק לא ביחד!
634 קריאת הנכד על שם הסבא

4.3 בהעלותך

638 שאלת רב והתורה שבע"פ מן התורה מניין? 638

4.4 שלח

639 הבטחת ארץ ישראל לעם ישראל
639 מי יזם את שליחת המרגלים?
640 ה' בוחן אתנו
640 בכיה של חנם – והתינוקות
644 גרושים וחטא המרגלים
645 קרת חמור ממיתה – מהתורה מניין?
649 הקרת – מהותו
669 צדק טבוע בעולם והמרגלים והמעפילים
671 המרגלים ודור המדבר לא נענשו בכרת
672 עון העצבות והבכיה לחנם
673 כבוש ארץ ישראל על ידי הציונים
674 הקדשת כחנן הרענן לה'
674 מומר-לעברה-אחת מן התורה מניין?
675 הציצת כמזכירה את כל המצות
675 הסתכלות בפנויה רק כ"מכה בפטיש"
677 בחירת בן זוג בבחירת מכונית כביסה
677 פני החתן בפני אביה ופני הכלה בפני אמו
678 לתור אחרי הדמיונות, והמציאות

4.5 קרח

679 טענתו של קרח ופריה ורביה
679 השפוע של קרח
680 קרת, אנרכיזם ועבודת הדמוקרציה
680 מה-ינעץ קרח ומה ענה אותו משה רבינו?
681 בנין "לב רם" והחטא כאהוב על החוטא
682 אנרכיזם וכרת וקרת ועדתו
683 ענש כרת על תלונת "אתם המיתם!"
684 הנאה מכסף גזול
685 רע לשאל מלך?
687

4.6 חקת

688 מהו "חטא מי המריבה"?
688 מנוי יורש והמנעות ממצוה הבאה בעברה
691 יעקב ועשו – ישראל נאדום
692 בת יפתח והכרת כחמור ממיתה
693

4.7 בלק

695 בלעם כמרדן – ובדרך שאדם רוצה לילך ...
695 בלעם – נכנע לה' בדבריו ומורד בו במעשיו
695 נפש רחבה – נאנחנו ושנת ילדינו
697 המשפחה היהודית ואויביה
698 מה קרה שבלק מאים פתאם על בלעם?
700 אסור לומר "טל קורה"
700 שכחת ההלכה כענש
701 והוסיף יום אחד – כשנוי מדעת ה'

4.7.1 י"ז תמוז

704

820	5.6 כי תצא
820	שפוע המצות ושכרו
821	בן סורר ומורה: היה או לא היה?
823	מניעת התשובה כענש
823	לא-להסכים בפני הילד
824	מצות שלוח הקן וכרת
824	הטעם לפצוע דבא ולקרית שפכה
825	ארוח עמים
825	קדש וקדשה
826	5.7 כי תבא
826	הברית עם עם ישראל
826	תרגום התורה ל-70 לשון
827	עבודה זרה כענש
828	"יעלם"
829	5.8 נצבים
829	הקללה שהתחפשה
829	הנחת היסוד של הדת
830	5.9 וילך
830	הפחדה חנוכית
830	החזרה בתשובה – הרצון והידיעה
831	שירת התורה: המתג וטעם נסוג אחור
835	שירת העברית בלשון חכמים ובלשוננו
842	דגש "לתפארת הקריאה" ושירת התורה
845	5.9.1 ראש השנה
845	מנגינת בראשית
846	"שמע קולנו" – תפלה על אחרית טובה
847	ממה יש לפחד ביום הדין?
848	איזה חיים?
849	ומי לא בקצו
850	שלשה ספרים נפתחין בראש השנה
852	5.10 האזינו
852	נהול העולם בצדק, והשואה בלי הצטדקות
852	עבודת הפמיניזם
853	ישראל ושמעאל
854	מגורים אצל שמעאל בארץ ישראל
855	הסכסוך הישראלי-ערבי
857	
858	5.10.1 יום כפור
858	אכילה יתרה בערב יום כפור
860	ממלכת פהנים ויונה
860	חטא התנועות
862	5.10.2 סכות
862	אגודם יחד של כל היהודים
863	ושמחת בחגך
863	סדר הפרשיות של ימי חג הסכות
863	הסכה, הבית, ואשתו
864	העליה לסכה והירידה ממנה
866	החמרי עראי, והרוחני קבע
866	דפנות הסכה מאותתים

749	פעור כנגוד לתורה
750	למה להיות דתי?
751	היהודי החי
751	מצות בל תוסיף והוספת חגים
751	תועלות המצות שטעמיהן נעלמים
752	גוי גדול?
752	יש בחירה או אין? והטפול הפסיכולוגי
752	הוראה ולמוד בדרך השנון
754	ממלכת פהנים והדקדוק בשפות זרות
756	חמש האותיות הלציות ולעיונתן
758	העברית כאם כל הלשונות והאלף-בית
761	הקרת – להאביד תוך ארבעה דורות
768	
769	5.2.1 ט"ו באב
769	חג הנשואים
770	5.3 יקב
770	החקים המקשרים בין צלילי בג"ד כפ"ת
774	פרוט צלילי אותיות בג"ד כפ"ת
776	דגמאות ל-כף ו-גמל רפות מתחלפות
776	שמירת המצות הקלות ועקרות
777	לבטל מפריה ורביה ועקרות
777	גיל 18 של פעם זה כמו 25 היום?
779	בשלות נפשית כרוק כמכשול לנשואים
779	שמירת מצות ומניעת מדוי מצרים
780	המצוה לדעת מה קורה
781	יצר הרע מנל מהתורה מנין? ו"לא תביא"
782	אכילה יתרה והמן
783	המצוה ליסר את הבנים
784	יצר הרע מנל מהתורה מנין? ו"פן תאכל"
785	"הדרך השלישית", אינה
785	העדות היא לפניך
785	יצר הרע מנל מהתורה מנין? ו"אל תאמר"
786	הוראת שפה זרה לתינוק
789	5.4 ראה
789	הברכה והקללה והדרך השלישית
790	הקשר בין דתיים לאמיים ורדיפת קלות
790	מי ישב על תלה של עיר נדחת?
792	פלגש בגבעה כעבודה זרה
793	מקרים נוספים של עשיית דין עיר הנדחת
793	השטה המקבצת בהגיה של לשון הקדש
804	גדידה כעבודה זרה ומרקוליס
805	שעון הקיץ והחפש לחוקק
806	5.5 שפטים
806	האם הענש מרתיע?
806	מי יכול להיות מלך בישראל?
807	המלך כפוף לחק התורה
807	רבוי נשים
808	שכר מצות בעולם הזה – יש! ארבע ראיות
811	שכר מצות בעולם הזה ומנהיגי מדינת ישראל
814	
816	הטפול הפסיכולוגי ככשון
817	הכשון על ידי שדרני ה"חדשות"
818	כלם יוצאים למלחמת מצוה?
	נשואים אינם דבר טבעי

בס"ד

על כתיבת ספר זה

ראשיתו של ספר זה בדברים שהעליתי על הכתב במחברת שמנה שהתאריך המקדם ביותר הרשום בה הוא ו' אדר תשמ"ז (1987), בהיותי בן ארבעים שנה. בתשנ"ט (1999) התחלתי למסר דפים עם דברי תורה לעיונם של מו"ר הרב יצחק קיאלי שליט"א ובני משפחתי. בתחלת תשס"ב (2001) צמצמתי את עבודתי באוניברסיטה כמרצה לפסיכולוגיה חנוכית לחצי משרה והתחלתי ללמד בשעור של הרב אריה שפירא שליט"א בכולל "נתיב דעת" בראשות הרב שמואל מרזל ז"ל. ובתחלת תשס"ג (2002) עזבתי את האוניברסיטה לאחר 35 שנים של למוד והוראה באוניברסיטאות שונות. שניים אלה נתנו תנופה לעסוקי בדברי התורה. בשנה זאת, התחלתי לחלק את דברי התורה השיכים לכל שבוע לעיונם של רבני ואברכי "נתיב דעת" ולקוראים שהזכרו לעיל. בשנת תשס"ה (2005), התחלתי להציג את דברי התורה בפני באי בית מדרש "קהלת יעקב" בבתי ברויזא בירושלם. בסוף תשס"ה התחלתי ללמד בכולל "יקר מרדכי" אשר בבית המדרש "קהלת יעקב" בראשות הרב משה ליפקה שליט"א. בחשון תשס"ו (2005) יצאו הדברים על כל התורה בספר אחד ובכ-40 עתקים.

המהדורה השניה של הספר יצאה בתשרי תשס"ט (2008), גם היא בכ-40 עתקים. הספר שחלק בין באי בית המדרש "קהלת יעקב", זכיתי, בבחינת "עטרת זקנים בגני בנים" (משלי יז ו), לעטר אתי בתוספות המחכימות של בני: בהארות מפי בני ראשית אוני, לו משפט הבכרה, הרב יונתן עדי הלוי יחי, להן קורא "עשה פלא" (עי של "עשה" כנגד עי של עדי); בחדושים לבני הרב אהרן יוסף הלוי יחי, אשר פונו "נורא תהלת" ("נורא" אותיות א(ה)ר(ו)); בהערות העירן בני הרב יהודה מרדכי הלוי יחי, להן נתן השם "נאדר בקדש" ("ד" כנגד עקר יהודה); ובנצוצות של חתני הרב יונתן ון-לואן נקבו בשם "נטיט ימינך" (י של "ימינך" כנגד ראשית יונתן). וכל זאת, לקים הפסוק "בניך כשתלי זיתים סביב לשלחנך" (תהלים קכח ג). ובהכנת המהדורה השלישית הוספתי תוספת לה קראתי "בעל גבורות" שנועדה להכיל הערות שונות של מורי ושל חברי.

ובעזרת ה' יתברך וברחמי המרבים עלי, זכיתי ליסד ב-א' חשון תשע"ו (2015) יחד עם צעיר בני, הרב יהודה מרדכי, ראש הכולל, את כולל האברכים "כי מציון תצא תורה" בבית הכנסת הפרסי "בית יצחק" שבסמטה בה אני גר בשכנת נחלאות שבירושלם. ושם הכולל על פי דברי הנביא מיכה, זכות שמו הטוב תגן בעדי, "והלכו גוים רבים ואמרו, לכו ונעלה אל הר-ה' ואל בית אלקי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה בארחתיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם" (מיכה ד ב). ומעתה השתדלתי להעביר את חדושי גם לבקרתם של אברכי הכולל. ובעזרת נדיבי עם שנפשו חשקה לתמוך בלמוד תורה גדלנו עד שבשנה השניה כבר למדו בכולל מנן של אברכים מפקר ועד ערב. ועתה, בשנת תשפ"א הגענו ב"ה כבר לשני מנינים. בעקבות ההערות שקבלתי במשך השנים ממורי ומחברי, השתדלתי כמיטב יכולתי והבנתי לתקן טעויות ולהשלים חסרונות.

הסכמות. אני מפרט את הצגת דברי לעיונם של תלמידי חכמים כעין תחליף ל"הסכמות". ואמנם בהצגת חמר כתוב בפני אנשים אחרים אין כל עדות להסכמתם לכתוב. אולם מתוך בקשת הערות וקבלתן התאפשר לי לתקן טעויות ולהשלים חסרונות, ובאפן כללי, לקבל רשם של הסכמה כללית לדברים שנכתבו בימי כמכה". וכמובן ש"הסכמה כללית" כזאת כפופה לחלוקי דעות שקימים בכל נושא, ובמיוחד בנושאים המועדים למחלוקת שיש מהם שדונים בספרי הקטן זה.

במהדורה שלישית זאת של הספר שתצא ב"ה בחודש אלול תשפ"א (2021) התגבשו רעיונות נוספים שלא היו מגובשים במדה זאת במהדורות הקודמות. ועדין איני מרגיש שסימתי את עבודתי על הספר ומהדורה שלישית זאת יוצאת אף היא, בקודמות לה, בכריכה רכה המצביעה על האפי הלא-סופי-עדין של הספר, וכתת-הכותרת בעמוד השער של הספר בשלש מהדורותיו: "קנטרס טיוטה להערות". וכמובן שאשמח לקבל הערות לספרי ולתקן בו את הראוי לתקון.

על התוכחה. וכתב הפלא יועץ, "ומצוה זו [מצות התוכחה] יכול האדם לקים אף כי אחרי מותו לרב דורות, אם חננו ה' דעת, יכתב בספר דינים ומוסר השכל . . . אולי ברב הימים המצא ימצא שיטל ספרו בגזו ויעשו לו דבריו פרות, ויבנה גם הוא ממנו ויהיו שפתותיו דובבות בקבר" (ערך תוכחה). וכמו שנאמר, "ולמוכיחים ינעם, ויעליהם תבוא ברכת טוב" (משלי כד כה).

ועובדי העבודה הזרה שקוראים לה "חלוניות", רק שאלה אחת קטנה שואלים מאתנו, "התאימו את התורה לזמנים המודרניים". ואנו עונים להם במימרא של ר' דוד בסון: אל תאמרו, "מודרניים" אמרו, "מדרוניים". ואנו מוסיפים, שהמשימה האמתית העומדת לפנינו היא דוקא התאמת הזמנים המדרוניים לתורה. כלומר, הוצאת המדרוניות והכפירה והעבודה הזרה והטמטום והעני והמסכנות והאמללות והמחלות והמות מזמננו. וזאת על ידי הנהגת חיינו לפי מצות ה' ומוסר התורה.

תפלה. ואסיים בעתירה, "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלקי אבותינו ש . . . תזכנו לעסק בתורתך הקדושה תורת האמת ותהיה כל מגמתנו לבקש האמת ותחננו למען דעת אמתות דיני התורה ותזכנו להתרחק מהשקר והכזב וכל פונות שנפנה יהיו על דבר אמת ובזכות תורת אמת ובזכות יעקב אבינו החתום בתפארת מדת אמת וכתוב 'נתן אמת ליעקב' תעננו ותעשה בקשתנו ונקראה ירושלם עיר האמת . . . ותזכנו . . . להוציא כל חלקי פרד"ס תורתנו השיכים לנפשנו רוחותינו ונשמותינו ותחננו מאתך חכמה ובינה ודעת לחדש חדושים רבים אמתיים בפרד"ס תורתך הקדושה . . . " (מתוך תפלות שלאחר הקפות שלישית ושביעית של שמחת תורה).

הכתיב בספר זה. אין לנו אלא שפה עברית אחת. והיא שפתו של הקב"ה כפי שיסדה אדם הראשון בהנחיתו של הקב"ה (ראה, בראשית ב טו 1.1 ד"ה ויניחחו בגן עדן), וכפי שנמסרה לנו על ידי משה רבינו בתורה ועל ידי נביאי ה' בספרי הנביאים והכתובים, וכרש"י, "לשון עברי של חמש" (מגלה גא). ושפה זאת, משה קבלה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים וכו' והם מסרה לנאדני המסורה בטבריה שנקדו את המקרא ולחכמי הדקדוק והלשון בכל הדורות. ובגלל יחוסה-זה זכתה לתאר, "לשון הקדש". והיא המסורה לנו לעבדה ולשמרה מפני הקמים עליה להחריבה. ואין לנו "כמה לשונות עברית" כמו שמספר יצר הרע החפץ לחזר על הצלחתו הגדולה במגדל בבל, שם הצליח ליצר עבור 70 אמות העולם 70 לשונות עברית משבשות, חלקן, לבלי הכר (וראה, למשל, על השתבשות הארמית מלשון הקדש, בראשית לא מז 1.7 ד"ה [=דבור המתחיל] "ויקרא לו לבן"). ואחד ממחריבי לשון הקדש הם בעלי הכתיב המלא הממלאים את השפה העברית בונים וביודים ובאלפים במקומות שהקב"ה הראה לנו באמצעות נביאיו לא לכתבם. ולמשל, יוסיפו בעלי הכתיב המלא יוד אחרי אות המנקדת בצירה כגון "גזירה" במקום "גזרה". ואם הרניחו שהקורא לא יקרא בטעות "גזרה", הרי הפסידו שהקורא עלול לקרא "גזירה" ויצא שחרם בהפסד. ואם כל כך חששו מטעות, מדוע לא יוסיפו פשוט צירה במקום להוסיף יוד, באופן שלא יצא שום נזק תחת ידם? וזענו בודאי, שלהוסיף צירה קשה מלהוסיף יוד. ולעניות דעתי ספק אם קשה יותר להוסיף צירה מאשר להוסיף יוד. אבל מכל מקום צודקים הם בהסבירם שהרס השפה העברית מקורה בעצלנות. אבל מה נעשה, שאיש לא התיר לנו לבחר בדרכים שהן קלות עד כדי כך שהן שגויות. לפיכך השתדלתי להשתמש בכל מקום בכתיב חסר, כלומר, בכתיב היחיד הנכון, שהוא הכתיב של העברית במקרא. ובכל מקום שבו בעלי הכתיב המלא מוסיפים אותיות הוספתי נקוד כדי להבהיר את הקריאה הנכונה (וראה על הכתיב בספר זה, שמות לה זך 2.10 ד"ה "והנשאים הביאו", דבר ב, דבר נוסף ח).

יד ושם. ויהיה ספר זה זכרון לקיס ולדיוקה הוֹנִיג (CEES AND DIEUWKE HONIG), יד ושם טוב מבנים ומבנות – לא חנן אתם ה' בהם – שם עולם אשר לא יפרת. והם היו מחסידי אמות העולם בהולנד ששמו נפשם בכפם להציל את הורי מידי המרצחים הדמוקרטים הנאצים ימ"ש, בבקשם משוכרי חנות, משפחת קלס ומרגריט קלוק (KLAAS AND MARGRIET KLOK), להחביא את הורי בִּתְחוּ. וגם לאחר המלחמה לא מנעו חסדם מעמנו.

תודות למו"ר המסור במשך שנים ארכות הרב יצחק קיאלי שליט"א, ואחר כך למו"ר בכולל "נתיב דעת" הרב אריה שפירא שליט"א, ולראש הכולל הרב שמואל מרזל ז"ל, ואחר כך לראש הכולל "יקר מרדכי", הרב משה ליפקה שליט"א, ולחברותא העקרי שלי בתקופה זאת, מוד"ם (מוהל דמתא) הרב משה ליפשיץ שליט"א. לבני שיחיו, לרב יונתן עדי, לרב אהרן יוסף, ולרב יהודה מרדכי עמם הרבתי לדון בנושאים עליהם כתבתי בספרי. ותודה מיחדת לבני הרב יהודה מרדכי יחי', שבשעור הדף היומי שלו למדתי גמרא במשך של כשני מחזורים שלמים, ושקיה החברותא שלי בלמודי הגמרא בכולל "כי מציון תצא תורה" מאז הִנְסְדוּ.

ועוד אודה לרעייתי רחל-קרול, כגפן פְּרִיָה בִּרְפָתִי בִּיתִי, על עזרתה ותמיכתה. יחד זכינו להדבק בתורת החיים ולהנצל עם ילדינו בנס ובחמלת ה' עלינו, יחידים מני רבים, מהמנות החלוני. ועתה, עת גדול הנכדים והנינים, יה"ר שה' יזכנו לראות גם אתם גדלים לתורה וליראת שמים.

הערות שמושיות. ואוסיף כאן מספר הערות שמושיות לקורא בספר זה. (א) **סוגרים מרבעים.** מלים המקפות סוגרים מרבעים בתוך דברים המובאים ממקור אחר, הוספו על ידי ואינם נמצאים במקור האחר. (ב) **ראשי תבות.** השתדלתי להמנע מראשי תבות שאינם שכיחים מאד (וראה מה שכתבנו שכדאי למעט עד כמה שאפשר בראשי תבות, תוך שמוש בראשי תבות שגורים היטב בלבד, בראשית כח י 1.7 ד"ה "ויצא יעקב", דבר ג). השתמשתי בראשי תבות "ע"ע" – "עין ערך", כדי להפנות את הקורא למראי מקומות של הערך (הנושא) הנדון, כפי שהם מפרטים במפתח העניינים שבסוף הספר. וכן "ד"ה" – "דבור המתחיל", כלומר תחלתה של הפסקה המאזכרת. (ג) **תעתיק צלילי.** תעתיק צלילי, כגון של מלים לועזיות, נסמן על ידי הקפתו בקווים נטויים משני צדיו. למשל, את התעתיק הצלילי של המלה האנגלית "mommy" (שפירושה "אמא") בהגיתיה האמריקאית נכתב: /מ'מ'י/. צלילי האותיות והתנועות בתעתיק הצלילי מבססים על צלילי האותיות והתנועות לפי השטה המקבצת בהגייה (דברים יד א 5.4 ד"ה "לא תתגדדו"). הגרש בתעתיק מסמן הברה מטעמת ונרשם אחריו.

הערות

איעד להוצאת המהדורה הנוכחית של ספרי הקטן זה הספקתי להחליף באופן שטתי את המלה "זו" במלה "זאת" רק במבוא זה ובשלוש פרשיות, בראשית, נח, ועקב. העדפת הצורה "זאת" מבססת, למשל, על כך שצורה זאת מופיעה בתורה ב-99% מן המקרים. ואם אזכה, ב"ה, לעבד על מהדורה נוספת לספרי, בכונתי להשלים את החלפת "זו" ב"זאת" בכל הספר (וראה עוד על שתי מלים אלה במקרא, שמות לה זך 2.10 ד"ה "והנשאים הביאו", דבר ב, דבר נוסף ה).

יעל מנת להמנע ממצב בו שני צלילים שונים – צליל הקמץ וצליל הקמצון (כך הצענו בספרנו זה לקרא ל"קמץ קטן") – מסמנים בכתב בסמן אחד – ◌ – השתמשתי בספרי הקטן זה בסמן המחדש "קמץ-שנא", כמו באות מס שבמלה "מרדכי", כדי לסמן את הקמצון (וראה על עקרון האלף-בית היחודי, ויקרא ה יט 3.1 ד"ה "אשם הוא, אשם אשם", דבר נוסף ג). ומאתה סבה, כדי למנע מצב בו שני הצלילים, שנא-נח ונא-נע, מסמנים בכתב בסמן אחד – ◌ – סמנו שנא-נע בשני שנאים, כמו תחת האות יוד שבמלה

"יקר". ואם כבר הגענו לכתיבת המלה "למנע", נציג שגם אפן כתיבת מלה זאת בספרנו – "למנע" במקום "למנע" – מונעת על ידי עקרון האלף-בית היחודי (וראה פרוט הענין במראה המקום שנתנו).
בספרנו זה נכתב "אתו" בחולם חסר ולא בחולם – "אותו", משום שבתורה, המלה "אתו" מופיעה 254 פעמים ואלו המלה "אותו" אינה מופיעה אפלו פעם אחת. בשאר המקרא, בנביאים וכתובים, המלה "אתו" כתובה 196 פעמים והמלה "אותו" כתובה רק 40 פעמים. עקרונית, הכרעת התורה בענין הכתיב של מלים קובעת יותר מאשר הכרעת שאר המקרא משום שהכתיב בתורה מדקדק ושמור יותר מאשר בשאר התורה. אולם במקרה זה, הכרעת שאר המקרא, על פי העקרון "אחרי רבים להטות", זהה להכרעת התורה. וראה בהמשך המבוא על הכתיב בספר זה (וראה על הכתיב המחייב לפי המקרא, שמות לה זך 2.10 ד"ה "והנשאם הביאו", דבר ב, דבר נוסף ב).

יוהיה מי שאמר ש"הציונים" הם שקראו ללשון הקדש "עברית". ופלא הוא. כי כבר אמר, למשל, הרב אבן עזרא, שבמקרא, עם ישראל "נקראו העברים" שהם ישראל. . . . והנה 'אלקי העברים' (שמות ה ג) כמו 'אלקי ישראל' (שם א). . . . הנה בכל המקרא לא מצאנו מלת 'עברי' כי אם על בני יעקב" (שמות כא ב). ורש"י אמר, למשל, "'הנפלים' – על שם שנפלו והפילו את העולם, ובלשון עברית לשון 'ענקים' הוא" (בראשית ו ד. וכן, למשל, רש"י לישעיהו סו ג). כלומר, "ענקים" היא מלה בלשון הקדש ולשון זאת קרויה בפי רש"י, "עברית". והרב אבן עזרא, בבאו לפרש את המלה "נא" (שמות יב ט) בעזרת המלה הערבית "ניי" שפירושה "בשר חי" כתב, "כי רב לשון ערבי דומה ללשון עברית" (שם). כלומר, לשון הקדש קרויה גם בפי הרמב"ם "עברית". וכן הרמב"ן, בבאו לפרש את המלה "מור" הכלולה בבטוי "מר-דרור" (שמות ל כג), ואת תרגומה לארמית, "מורא", בעזרת המלה הערבית "לאמר" כתב, "והנה כל הלשונות עברית וארמית וגם הערביים שוות בו" (שמות ל כג). והנה גם הרמב"ן קורא ללשון הקדש "עברית". ואמנם מצאנו בגמרא, "קראה [את המגלה] גיפטית, עברית, עילמית, מדית, יונית - לא יצא" (מגלה חי א). וכאן ברור ש"עברית" אינה לשון הקדש. וכן פרש רש"י, "'עברית' – לשון עבר הנהר", כלומר לשונם של השבטים השמיים שהתגוררו בזמן הקדום מעבר לנהר פרת. אבל כתב בתוספות רא"ש, שכבר "הרגלו העולם [לקרא] לשון הקדש עברית".

"במלון אבן-שושן כתב 'יו"ד, יו"ד – שם האות העשירית באלף-בי"ת העברי . . . [י"ד, על שום צורתה בכתב העברי הכנעני הקדמון . . . אמת יד ושתי אצבעות]". ומהקדמת "יו"ד" ל"יו"ד" נראה שבעל המלון מעדיף "יו"ד" על "יו"ד". ור' יהודה גור כתב במלון, "יו"ד – (על פי קריאת הספרדים, יו"ד)". ואנחנו, מה לנו אשכנזים מה לנו ספרדים, כי באמת חשקה נפשנו, ונשמע האמת ממי שאמרה. ואנחנו נכריע לפי מה שמצאנו, שבמלים משבשות החולם משתבש בדרך כלל לשורוק ולא להפך (וראה על התנונות התנועה בהשתבש שפה אחת מהשניה, בראשית לא מז, דבר נוסף ב, ג, ד). לפיכך, אם אחת משתי המלים, "יו"ד או "יוד", היא משבשת, המלה המשבשת חייבת להיות "יוד" והנכונה – "יוד". ולפי אתו כלל נכריע ששם האות הוא "קוף" ולא "קוף".

בספרי הקטן זה, כניתי את הדמוקרטיה, "דמוקרציה" (ומכאן: במקום דמוקרטים – "דמוקרצים") ואת האוניברסיטה – "אוניברסיטרא", וראה הסבר לדבר, בראשית יא ד 1.2 ד"ה "ויאמרו הבה נבנה", דבר ב, הערות א ו-ב.

1. בראשית

יצירתיות כתכונה אלקית

בראשית א, 1.1 **בראשית ברא אלקים**

אמר רש"י, "בראשית ברא אלקים" – אמר רבי יצחק: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החדש הזה לכם' (שמות יב ב), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח ב'בראשית'? משום: 'לכח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים' (תהלים קיא ו). שאם יאמרו אמות העולם לישראל: 'לסטים אתם, שפבשתם ארצות שבעה גוים', הם אומרים להם: 'כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, בראונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו' (רש"י, א א"ב). ויתכן שעוד טעם לפתיחה ב'בראשית': על מנת שמצות פרו ורבו תהיה המצוה הראשונה שבה יצטוו ישראל ואמות העולם. וטעם זה יש בו תשובה יותר ישירה לשאלה בה פתח רש"י, מדוע לא התחילה התורה במצות קדוש החדש. כלומר, מצות פרו ורבו יותר מהותית לה' מאשר מצות קדוש החדש ולכן התחיל בה את התורה. כי היצירה והבריאה הן מהותיות להקב"ה. וכן היה רבי אלעזר הקפר אומר: "הילודים למות, והמתים להחיות, והחיים לדון: לידע להודיע ולהודע שהוא אל, הוא היוצר הוא הבורא" (אבות ד כב). וכן כתב אבי מורי הרב מרדכי מרק בן יהודה הלוי ז"ל בטורו השבועי "לפרשת השבוע" שהתפרסם באמסטרדם ב"ניו אסטרליטיש ויקבלט" (= "השבועון היהודי החדשני"): "ואם אמת נכון הדבר שמדה עקרית של אלקים היא בריאה, ההוכחה שהאדם נברא בצלמו היא, שגם האדם עונה לעודו כאשר הוא בורא – בריאה גשמית של הולדה או בריאה רוחנית. הראיה הברורה שהאדם מגשים את משמעותו העמקה על ידי בריאה, היא השמחה שמלנה את התהליך היצירתי. בשמחת היצירה מזהה האדם את עצמו כצלם של האלקים הבורא" (יום ו' כ"ח תשרי תש"י, בתרגום מהולנדית).

הערות

אבכל הצטטות¹ מהחמש שבו נמצאת הפרשה הנדונה, נציין רק את הפרק והפסוק ונחסך את ציון החמש. למשל, בתוך דברינו על פרשת בראשית, אם נציטט את הפסוק הראשון בספר שמות נציין, "(שמות א א)". אבל אם התייחסנו לפסוק הראשון בספר בראשית נציין, "(א א)".

ביש אומרים שרש"י הביא מדרש חז"ל זה בפרושו כאן כדי ששם אביו, יצחק, יופיע בפרושו הראשון לתורה.

הערות להערות

¹העולם, המולך שולל על ידי אלה שאינם מוכנים לקבל שהעברית היא גם כל השפות (ראה, בראשית לא מז 1.7 ד"ה "ויקרא לו לבן") סובר שהפעל "צטט" בא, למשל, מהמלים האנגליות "CITE" ו-"CITATION". אבל אנחנו נלך בדרך שהתורה רי"א מוֹצֵסוֹן בספרו "המלה", שמלים לועזיות אלה באו מהמלים העבריות "צות" ו-"צותת", או "צית" ו-"ציתת", שמשמען "הקשיב". כי כשאנו מצטטים, או מביאים מדבריו של פלוני, זהו אפן של הקשבה לדבריו. ואולי היה מן הראוי לחדש את הפעלים "צתת" ו-"צתתת" במקום "צטט". מצד שני, כיון שהמלה "צתתת" כבר יחדה לה משמעות אחרת בעברית, אם המלה "צטט" מקורה הוא בעברית, אף אם מלה זאת השתבשה במשך הזמן, אפשר להשאיר מלה זאת כמו שהיא בעברית, עם המשמעות היחודית: "להביא דברים של אחרים ככתבם וכלשונם". אבל אם קבלנו ש"צטטה" זאת מלה עברית ולא מלה לועזית, אין הצדקה לכתב "ציטטה" אפלו לבעלי הכתיב המלא שלשטתם כל חיריק במלה לועזית כותבים אותו כחיריק (וראה עוד על התננות הטית מן התנו בלשון חכמים, וכגון התננות "טועה" מ-"תועה", ו-"טבל" מ-"תבל" וקבלת המלה המנוגנת לעברית עם משמעות יחודית נבדלת ממשמעות המלה המקורית, שמות לה זך 2.10 ד"ה "והנשאם הביאו", דבר ב, דבר נוסף ז).

עקר הבריאה כמשהו רוחני

בראשית א, 1.1 **ויאמר אלקים יהי אור, ויהי אור**

ומדוע לא אמר שברא האור מהאש, והאש מקורה מהחמר, או שהאש היא יסוד בעצמה, וכדומה? כי התורה דנה רק בעקר תהליך הבריאה. והתורה מלמדת שעקר הבריאה הוא בהעלאת רעיונות ונסוחם ולא בתהליכים החמריים המתלולים אליהם. ולא כקרל מרקס הקומוניסט הגזלן בעל שטת ה"מטרליזם" והסטוריי ששקר ואמר שעקר תולדות העולם הם התהליכים החמריים.

פריה ורביה ו"התפוצצות האכלוסים"

בראשית א כח, 1.1 **ויאמר להם אלקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה**

דבר א'. "ומלאו את הארץ" – ושלא כשמאלנים המצטערים על כל שממה שבנו עליה ישוב לבני אדם. אלא להפך מדעתם: מלאו את הארץ, דוקא. כלומר, פרו ורבו עד שממש תתמלא הארץ בבני אדם. ולא כאותם שליטים סיניים חלונים קומוניסטיים שונאי משפחה ושונאי פריה ורביה אכזרים, שאסרו על עצמם לקיים מצות פריה ורביה ושהגבילו הילודה לילד אחד למשפחה. ואומרים שליטים אכזרים אלה, שהם דואגים ל"התפוצצות אכלוסים" (לגבי הכתיב של "אכלוסים" ע"ע מלון) ולשמא לא יהיה למלךרד סינים מה לאכל. ונראה שהשליטים הסיניים משקרים לעצמם ולאחרים לגבי הסבה שהניעה אתם לגזר את הגזרה

האימה של הגבלת מספר הילדים במשפחה. כי נהג שבָּעולם שאין אדם מטיל גזרות כל כך חמורות כמו הגבלת מספר הילדים במשפחה ל-1, אלא אם כן הוא נאלץ לגזר אתם, וכגון שיש רעב חזק בארץ. אבל אדם אינו גוזר גזרות פה חמורות בגלל תאוריה פורחת באויר שאולי עתיד להיות רעב בארץ ואולי לא. ובמיוחד נכון הדבר לגבי תיאורית "התפוצצות האכלוסים" שכבר פרסמה לפני כ-200 שנה בשנת תקנ"ח (1798) על ידי הכלכלן החלוני האנגלי הפרופסור רוברט מלתוס שטען שקצב הגדול של אכלוסית העולם גדול מקצב הגדול של מקורות המזון. מלתוס נבא שאם בני האדם לא יגבילו את קצב התרבותם על ידי הפלות ותכנון ילודה ועל ידי הגבלת גיל הנשואים (כלומר הטלת אסור על נשואים מקדמים), לא יהיה להם מזון די צרכם. אבל ב-200 שנה האחרונות גדלה אכלוסית בני האדם בעולם מאד ויחד עם גדול זה חל גדול בשפע הכלכלי ובכמות המזון שבָּעולם, עד שכל מדעני הכלכלה החלוניים כבר הבינו שאין ממש בדברי מלתוס. והסבירו את טעותו בכך שהוא לא חזה את ההתפתחות הטכנולוגית הרבה שהביאה לגדול עצום בתפוקה החקלאית. וכדברי הסכום על מלתוס באנציקלופדיה החלונית, "אף על פי שמרבית הנחותיו של מלתוס הפרכו, היתה תרומתו למדעי-החברה רבה ביותר" (אנציקלופדיה עברית, תשל"ג, ע' מלתוס). ונשאלת השאלה, אם מרבית הנחותיו של מלתוס הפרכו, מה היתה תרומתו הרבה למדעי החברה? ונראה שתרומתו היתה ההתר "המדעי" שנתן להגבלת הפריה ורביה על ידי הפלות, תכנון ילודה והגבלת גיל הנשואים. במלים אחרות, גדלתו של מלתוס אינה בקשר של דבריו למציאות, אלא בתמיכתו בדת החלונית ובמלחמתה נגד המשפחה היהודית ונגד פריה ורביה (ושים לב שהבטוי "מדעי החברה" אינו אלא כנאי לדת החלונית הנתפסת בעיני החלוניים כמדע ולא כדת).

ושהתאוריה של מלתוס על "התפוצצות האכלוסים" הפרכה, דבר זה היה ידוע גם לסינים החלוניים. ועל כן יש לומר, שמה שהניע את הסינים אינו החשש מ"התפוצצות האכלוסים" אלא שנאת המשפחה היהודית ושנאת מצות התורה לפרות ולרבות באמצעות המשפחה, וש"התפוצצות האכלוסים" אינה אלא תרועה לפעילות של מלחמה נגד המשפחה ונגד פריה ורביה.

ואם מישוהו אי-פעם באמת דאג ל"התפוצצות האכלוסים" יש לומר שדאגתו היתה דאגת שוא, שנאמר, "היד ה' תקצר?" (במדבר יא כג), ונאמר, "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" (תהלים קצה טז). וכדברי רבינו בחיי ב"חובות הלבבות", "אלו היו נוספים אנשי העולם כפלים, לא היה חסר לך מטרף הנגזר לך כחרדל ולא פחות ממנו ולא יותר" (ח ג חשבון הנפש השלישי). והסבה שהסינים חיים בעני גדול ומתקשים בפרנסתם אינה שיש יותר מדי סינים. אלא הסבה לכך היא שעזבו את דרך ה' ודבקו בדרך המות החלונית הקומוניסטית הטוענת שדת ה' היא "אופיום להמונים" – עפר לפיהם – והאוסרת על קיום מצות דת ה'. ואחת העברות לה מטיפה דת הקומוניזם היא הגזל של כל אמצעי היצור במדינה על ידי מה שהם קוראים "הלאמה". אבל אם הסינים היו הולכים בדרך ה' היתה להם פרנסה בשפע גדול, כפי שה' פרנס צֶעֱבֵר, ומפרנס גם היום בכבוד, מלידים של בני אדם שלא התרחקו מדרך ה'.

"וכבשה" – כי מי שיעסק בפריה ורביה הוא יכבש את הארץ שתתפנה מהחלונים שאינם חפצים בחובות ובעל גדול ילדים ומביאים כרת על עצמם. וכאור החיים, "ואמר, 'וכבשה' סמוך ל-וימלאו, לומר כי באמצעות שימלאו הארץ בזה תהיה נכבשת לפניכם". ועל זה נאמר, "מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר? נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ" (תהלים כה יב-יג). כי האיש הירא את מצות ה', ובכללן מצות פרו ורבו, זרעו יירש ארץ שתפנה לזרעו על ידי אלה, הדבקים בדת המות החלונית הדואגת שהמאמינים בה יכחידו את עצמם.⁶

פֶּעַל גְּבוּרֹת

⁶ ויאמר הרב יוסף דדון-דורון שהמצוה "פרו ורבו ומלאו את המים בימים והעוף ירב בארץ" (א כב), זאת המצוה הראשונה שצוה הקב"ה את בראיו. ומצוה זאת צוה את הדגים ואת שרץ המים ואת העופות ביום החמישי עוד לפני שנברא האדם, ועוד לפני שצוה את האדם על פריה ורביה. ללמדך כמה חשובה מצות הפריה ורביה בעיני ה'.

מצות פרו ורבו וכרת

בראשית א כח, 1.1 ויאמר להם אלקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה

דבר ב'. ומצות פרו ורבו, באה לבטל את הכרת, כדברי אור החיים, "ויברך אתם נא אלקים ויאמר להם

אלקים פרו ורבו" – פרוש שלא יקרת מין האנושי (בראשית א כח). ועל כן מי שאינו עוסק בפריה ורביה נכרת. והיה מי שהתקשה להבין כיצד אדם שאינו עוסק בפריה ורביה נכרת, שהרי אי-העסוק בפריה ורביה אינו נכלל בין 36 העברות עליהן חייבים כרת! וכתב בעל ספר החנוך, "דיני המצוה . . . חֵבֵב אדם להשתדל בה משהוא ראוי לה, והוא הזמן שנתנו חכמים ז"ל לשא אשה . . . והמבטלה בטל 'עשה' ועָנְשׁוּ גדול מאד" (מצוה א). והנה כתב ש"ענשו גדול מאד" ולא כתב שֶׁעָנְשׁוּ כרת. אבל הקשיה אינה? חודית לפריה ורביה וכרת. כי גם מי שגורם לעצמו, כגון מתוך רשלנות וכו', למות באחת מארבע מיתות בית דין, לא נאמר עליו שֶׁעָנְשׁוּ המגיע לו הוא המיתה בה המית עצמו. או בדגמה אחרת, מי שמטעה את בית הדין וגורם להם להלקותו ל"ט מלקיות, לא נאמר שמלקיות אלה הן עֲנֵשׁ המתאים לעברה שעשה, שהטעה את בית הדין. ולסכום, יש דברים שהם עֲנֵשִׁים בידי שמים או בידי בית דין של מטה, והאדם עלול להביא דברים אלה על עצמו אף שלא נתפרש שנתחַיב בדברים אלה כעֲנֵשׁ על מעשיו. וכן מי שהתחתן אחרי שכבר הגיע לגיל העקרות, אם התחתן אחרי הגיל האחרון שנתנו חז"ל לשא אשה הביא על עצמו כרת אף שלמעשה התחַיב רק בקללת ה', כלול ב-36 העברות עליהן חייבים כרת. ואדם זה הביא כרת על עצמו, אף שלמעשה התחַיב רק בקללת ה', כדברי רבא שאמר, "עד כ' שנה, יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע כ' ולא נשא, אומר: תפח עצמותיו" (קדושין כט ב). אבל למי שאין לו צאצאים, קללה זאת עלולה להתבטא בכרת.

ונאמר שהקב"ה הסתכל באוריתא וברא עלמא. ופרוש הדבר שעקרונות הצדק המפרשים בתורה טבועים בעולם. ומן הראוי להבין את הענישה הקשורה במצות פרו ורבו על מנת שלא נבוא להסתפק בעקר האמונה שהעולם שברא הקב"ה נברא בצדק משלם ומדקדק ביותר (וראה על עקרון הצדק הפחלט בעולמו של הקב"ה, דברים לב ד 5.10 ד"ה "הצור תמים פָּעֻלוֹ"). כי לעתים עולה השאלה בהקשר לכמה צדיקים שלא היו להם בנים: האם אפשר לומר שצדיקים אלה נענשו בענש כרת החמור? ויש לומר שאין אנו יודעים דבר בחשבונות שמים, אבל כמובן גם צדיקי עקרון עלולים לשנות ואפלו לחטא, שנאמר, "כי אדם אין צדיק בארץ, אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז כ). ואם שגו והתחתנו מאחר, כי אז יתכן שלא היה בלח צדיקותם לבטל את הצדק שהקב"ה טבע בעולם.

על החריצות

בראשית ב ב, 1.1 **ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה**
ומהי תכונת ה' העולה מבריתא כל העולם בשבעה ימים? חריצות. ובגלל מצות "והלכת בדרכיו" (דברים כח ט) מטלת גם עלינו החובה להיות חרוצים. ואכן נראה שאחד מתכונותיו הבולטות של היהודי החרדי היא חריצותו. ובשעה שהחלוני כורע תחת העל של גדול ילד אחד או שנים, היהודי החרדי מגדל בביתו במסירות נפש עשרה ילדים ויותר. ובנוסף לעל הפרנסה הוא לוקח על עצמו גם על כבד של תפלה ושל למוד תורה. ולכן גם שומה עלינו לגדל את ילדינו לחריצות: פחות שנה, פחות משחק, פחות שיחה בטלה, יותר למוד, יותר עבודה ויותר עזרה בבית. ונראה לי שהשאלה השניה שמן הראוי לשאל את השדכן בבאו להציע שדוך לילדינו (לאחר השאלה: האם הוא/היא יראת שמים?) היא: האם הוא/היא חרוצה? כי בלי חריצות אי אפשר לעמוד במשימות שיהודי חרדי לקח על עצמו.

עבודת לשון הקדש ושמירתה

בראשית ב טו, 1.1 **ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה**
אבל מה עבודה ושמירה יש בגן עדן? והרי כבר אמר ר' יהודה בן תימא, "אדם הראשון מסב בגן עדן היה, והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין" (סנהדרין נט ב). ולא מצאנו שום עבודה לאדם הראשון בגן עדן מלבד זה: "ויצר ה' אלקים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו, וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו. ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה" (ב יט-כ). כלומר, אדם הראשון עבד בקריאת שמות. ולפי זה, עבודת גן עדן היתה יצירת לשון הקדש, השפה העברית, בהדרכתו של הקב"ה. ושמירת הגן היתה השמירה על השפה העברית. וזה שאמר רבי נחמן מברסלב, "ויכשהלשון הקדש בא מלמעלה עדן הוא חסר תקון... וזהו סוד פונת מילה, כמו שמובא במדרש שאלת המינין על מצות מילה, איך יברא הקב"ה דבר המחסר תקון. אך הוא על פונה זו, הינו כנ"ל, שהלשון הקדש, שהוא בחינת תקון הברית הבא מלמעלה, הוא עדן חסר תקון. ועקר תקונו, למטה בזה העולם... הינו כנ"ל שה' יתברך ברא כל הבראה בשביל האדם הבעל בחירה, שהוא זיקא יתקן כל הדברים... שהלשון הקדש הבא מלמעלה, אין לו שלמות כשבא מלמעלה, כי אם על ידי שאנחנו משלימין אותו" (לקוטי מוהר"ן יט ט). וכאשר כתב הקב"ה את עשרת הדברות על הלחות בלשון הקדש, והכתיב למשה רבינו את התורה בלשון הקדש, ומסר לנו את שני הלחות ואת התורה, אז העבר התפקיד של אדם הראשון להשלים את לשון הקדש ולשמרה לעם ישראל.

כמה עצים היו "בתוך הגן"?

בראשית ב יז, 1.1 **ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות**
לפי ההבנה המקבלת של חטא אדם הראשון, אף כי היו הרבה עצים בגן עדן, שנאמר, "ויצו ה' אלקים על האדם לאמר: מכל עץ הגן אכל תאכל" (ב טז), היו רק שני עצים "בתוך הגן", וכפרוש רש"י: "בתוך הגן" – באמצע הגן" (ב טז). ושני עצים אלה היו עץ הדעת טוב ורע ועץ החיים, ככתוב: "ויצמח ה' אלקים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל, ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע" (ב טז). וה' אסר על האדם לאכל מעץ הדעת טוב ורע, שנאמר, "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (ב יז). וכיון שאדם הראשון ואשתו לא שמעו למצות ה' שלא לאכל מעץ הדעת, הם נענשו בכך שה' גרש אתם מגן עדן ובכך מנע מהם לאכל מעץ החיים, שנאמר, "ויאמר ה' אלקים, הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם. וישלחו ה' אלקים מגן עדן... ויגרש את האדם. וישכן מקדם לגן עדן את הכרבים ואת להט הקרב המתהפכת לשמר את דרך עץ החיים" (ג כב-כד).

ובהעמדה זאת של הדברים מתעוררים מספר קשיים ותמיהות. ראשית, הרי פלא! מדוע יעניש ה' את האדם על אכילה מעץ הדעת? והלא על דעת אנו מתפללים שלש פעמים ביום: "והָיָנוּ מֵאֲתָךְ... דעת!" היתכן שהקב"ה ימית את האדם הראשון לכשישיג מה שאנו מתפללים בדבקות לחשיגו? שנית נשאלת השאלה, כמה עצים היו "בתוך הגן"? כי לפי ההבנה המקבלת של שני הפסוקים שהובאו לעיל – "ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע" (ב טז), ו-"ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים" (ג כב) נראה שהיו שני עצים. אבל לפי דברי חוה היה רק עץ אחד "בתוך הגן", שנאמר, "ותאמר האשה אל הנחש, מפרי עץ הגן נאכל. ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתו" (ג ב-ג).

וקשיה שלישית: מדוע ברא ה' את עץ החיים? הרמב"ן הזכיר את הדעה שעץ החיים הוא אילן ש"פריו נותן באוכליו חיים ארְפִּים" (ב טז). אבל לדעת הרמב"ן זאת דעתם של "קטני האמנה", ואלו דעתם

של "אנשי האמונה" היא שלפני שחטא אדם הראשון, אדם הראשון לא היה זקוק לפרי של עץ החיים כי ממילא הוא נועד להיות לעולם. וכדברי הרמב"ן, "ועל דעת רבותינו, אלמלא שחטא לא מת לעולם" (ב יז). והנה, לאחר שחטא אדם הראשון, העץ עדין מיתר, כי עתה אסור לו לאכל ממנו, וגם אינו יכול לאכל ממנו כי גרש מגן עדן; ואם היה מיתר לפני החטא ומיתר אחרי החטא, מדוע נברא?!

ונראה לעניות דעתי שפתרון קשיות אלה מתחיל בתשובה לשאלה השניה: היה רק עץ אחד "בתוך הגן" ולא שנים. והיה רק עץ אחד משום שעץ החיים הוא עץ הדעת טוב ורע. וליתר דיוק, עץ החיים והמנות הוא עץ הדעת טוב ורע. וכדברי משה רבינו בפ' נצבים, "ראה, נתתי לפניך היום את החיים והמוות המנות ואת הרע" (דברים ל טו), כלומר, הטוב שקול לחיים, והרע זהה למות. ופתרון זה מתישב עם דברי חז"ל, "ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלקים לא תאכלו ממנו" (ג ג). ולגבי הפסוק, "ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע" (ב ט), נאמר שזה פירושו: "ועץ החיים בתוך הגן ו - הוא - עץ הדעת טוב ורע".

ועתה לפתרון השאלה בה פתחנו: מדוע יענש אדם הראשון על השגת דעת. ראשית, אם נכון שאדם הראשון היה חי לעולם אלמלא אכל מעץ הדעת טוב ורע, נוכל להסיק, שאלו לא אכל מהעץ לא היה יודע חטא מהו, אלא היה עושה רק טוב כל היום. וזאת גם דעת אור החיים הקדוש: "כי עקר טעם מצות המלך על עץ הדעת היא לבלתי ישג בדעת אדם הפתח בחינת הרע ותהיה דעתו מחלטת בבחינת הטוב" (ג יב). ומכאן, שהאכילה מעץ הדעת טוב ורע הוסיפה לאדם הראשון רק את הרע והמוות, כי לפני כן, הטוב והחיים היו כל טבעו. ואם כן, אדם הראשון נענש על השגת דעת כי עבור אדם הראשון האכילה מעץ הדעת גרמה לפתיחתו לרע ולדרכי המוות. אבל כשאנחנו מתפללים "ויהננו מאתך . . . דעת", אנו מבקשים לדעת את הטוב ואת דרך החיים. ועתה אנו מבינים גם מדוע עץ הדעת טוב ורע הוא עץ החיים והמוות: כי האכילה מעץ זה פתחה בפני אדם הראשון את האפשרות לרצות לחטא. והרצון לחטא ממית והופך את האדם לבן תמותה.

שנית, צריך להבין את הפסוק, "ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם" (ג כב). האם אין פסוק זה מוכיח שעץ החיים הוא עץ נוסף על עץ הדעת, ושהקב"ה לא רצה שאדם הראשון יאכל גם מהעץ הנוסף? בגלל המסקנה דלעיל שעץ החיים הוא עץ הדעת, ובהסתמך על "אין פן אלא לאו" (בראשית רבה כא ו), אנו מציעים שמשמעות המלה "פן" כאן אינה "שמא" אלא "לא", ואז מתקבל הפרוש הבא: "ועתה לא [=פן] ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים [שהוא עץ הדעת] ואכל, ו[=גם] חי לעולם" כלומר, לא יקום ולא יהיה כדבר הזה שאדם הראשון גם יאכל מעץ הדעת טוב ורע, שהוא עץ החיים והמוות, וגם יחיה לעולם! ושליחתו מגן העדן לעבד את האדמה לא באה למנוע מאדם הראשון לאכל מעץ החיים והמוות - ממנו כבר אכל - אלא נועדה לממש את הענש שנגזר עליו בעקבות אכילתו מהעץ: "ארורה האדמה בעבורך, בעצבון תאכלנה . . . בזעת אפך תאכל לחם" (ג יז-יט).

והקשיה השלישית בדבר עץ החיים שהיה מיתר בביכול: שלפני החטא לא היה בו צורך כי האדם היה בן-אלמוות, ושאחרי החטא היה אסור לו לאכל ממנו, קשיה זאת אינה קימת לשטתנו. כי לשטתנו העץ לא היה מיתר כי הוא לא היה עץ נפרד. אלא עץ החיים הוא עץ הדעת.

ונראה שפרושנו לחטא אדם הראשון עדיף על ההבנה המקבלת מכמה סבות. ראשית הוא פותר את שלש הקשיות בהן פתחתנו: מה רע ברצון לאכל מעץ הדעת, ישוב הסתירות לגבי מספר העצים "בתוך הגן", ומעמדו המיתר, בביכול, של עץ החיים. אבל הפתרון העיקרי הוא שלפי פרושנו, הענש על האכילה מעץ הדעת אינו שרירותי, ואינו ענש המטל אך ורק על אי קיום מצוה שרירותית של ה'. אלא, לפי פרושנו, "הענש" הוא תוצאה הכרחית של המעשה. ובהיבט רחב יותר, חטא אדם הראשון מדגים, לפי פרושנו, את הכלל שהצדק והשכר והענש האלקיים טבועים בעולם, והם תוצאות הכרחיות של מעשי האדם. (וראה עוד על צדק טבוע בעולם והענשים על חטא אדם הראשון, בראשית ג טז 1.1 ד"ה "אל האשה אמר", ועיי' צדק טבוע בעולם).

פעל גבורות

⁶ומו"ר ראש הכולל הרב משה ליפקה שליט"א הראה לי שרבינו יעקב בעל הטורים ב"פרוש הטור האריך על התורה" הביא שכבר ר' יוסף קמחי, אביו של רד"ק, טען ששני העצים הם אחד, ואלה דבריו: "ור' יוסף קמחי פרש: 'עץ החיים ועץ הדעת הכל אחד. ומה שאמר הפסוק, 'עץ החיים [בתוך הגן] ועץ הדעת [טוב ורע] (ב ט) זהו כאדם שאומר על אחד, 'איש חכם הוא ואיש צדיק ואיש חסיד' - והכל אחד; כך אמר, 'עץ חיים היה בתוך הגן ועוד היה [עץ זה] עץ הדעת טוב ורע'. וכן משמע מתשובת האשה אל הנחש, 'מפרי עץ הגן (אכל) לאכל. ומפרי העץ [אשר בתוך הגן] אמר אלקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו' (ג ב-ג) - הרי שלא מנע [הי] מאדם וחוה] אלא עץ אחד והוא עץ החיים ועץ הדעת'. ואיני יודע מה יעשה [ר' יוסף קמחי] בזה הפסוק, 'והן האדם היה [נאחד] ממנו לדעת טוב ורע' ועתה פן ישלח ידו [ולקח] גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם' (ג כב), ולפי דבריו [של ר' יוסף קמחי] הרי כבר אכל ממנו!" (ב ט).

ואני כבר תרצתי לעיל את קשיות זאת של רבינו יעקב בעל הטורים.

על חשיבות המלה "לא"

בראשית ב יז, 1.1 לא תאכל ממנו

ושאלה בתי ריקה רגינה ון-לואן תחי, מדוע ברא הקב"ה את עץ הדעת טוב ורע? הרי הקב"ה היה יכול לברא את העולם גם בלי עץ כזה. ואז לא היה צריך לומר לאדם הראשון לא לאכל ממנו! ועל פירוש